

Türk Dünyasında Bilime Yön Verenler: Cahit Arf'ın Kısa Yaşam Öyküsünün Fransız Diline Aktarımında Kültürel Öğelerin Çevirileri Üzerine

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ ALİYE GENÇ*

Öz

Bu çalışma Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı himayesinde 16-20 yaş aralığındaki gençlere Türk büyüklerini tanıtmak amacıyla 2020 yılında başlatılan “Türk Devlet ve Düşünce Hayatına Yön Veren Şahsiyetlerin Kısa Yaşam Öyküleri Serisi ve Çevirisi Projesi” içerisinde yer alan dünyaca ünlü Ord. Prof. Dr. Cahit Arf'ın kısa yaşam öyküsü ve Fransızca çevirisi üzerine gerçekleştirilmiştir. Araştırma Erken Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları, yurtdışına gönderilen aydınlar, yabancı dil okullarının işlevi konuları ile çeviribilim, dil ve kültürel araştırmalar konu alanlarını birleştiren disiplinler arası bir çalışmadır. Bu çalışmada Arf'ın kısa yaşam öyküsünün Fransızca çevirisindeki kültürel öğelerin aktarımını çevirmen kararları doğrultusunda ele almak amaçlanmıştır. Söz konusu araştırma, içerisinde tarih, eğitim ve çeviribilim disiplinlerini barındıran, aydınlanma ve kalkınma çabalarını Cahit Arf ve yetiştiği dönem özelinde ele alan ilk çalışma olma özelliğinden dolayı önem arz etmektedir. Araştırmada Yıldırım Ozan tarafından kaleme alınan *Cahit Arf Matematiğe Adanmış Bir Ömür* (2022) isimli Türkçe kaynak eser ile Yasemin Tanbi tarafından Fransızcaya çevrilen *Cahit Arf Une vie dédiée aux mathématiques* (2022) isimli erek eser incelenmiştir. Kaynak eserde dönemi en iyi yansıtan kültürel öğeler dilsel, toplumsal, dini, iktisadi, coğrafi, günlük hayata ilişkin, etnografik öğeler ve özel isimler sınıflandırmasıyla sekiz başlıkta ele alınmış, bu öğelerin Fransızcaya aktarımlarında çevirmen kararları Mine Yazıcı (2007, s. 31-39)'nın *Yazılı Çeviri Edinci* isimli eserinde Türkçe'nin olanakları doğrultusunda gerçekleştirdiği sınıflandırma ile *Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri Stratejileri* (Ödünçleme, Somutlaştırma, Üstünlümlü/Altınlımlı Çeviri, Türetme, Telafi, Çıkarım) ile *Edimsel Çeviri Stratejileri* (Yer Değiştirme, Açıklama, Uyarılma, Standartlaştırma, Perspektif Kaydırma, Açıklamalı Çeviri, Yabancılaştırma/Yerelleştirme, Daraltma/Genişletme) doğrultusunda tablolar halinde karşılaştırmalı çözümleme tekniği ile analiz edilmiştir. Bulgular her kültürel öge özelinde değerlendirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Cahit Arf, çeviribilim, kültürel öğeler çevirisi, çeviri stratejileri

LEADERS OF SCIENCE IN THE TURKISH WORLD:
ON THE TRANSLATION OF CULTURAL ELEMENTS IN THE TRANSLATION OF CAHIT
ARF'S SHORT LIFE STORY INTO FRENCH

*Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Fransız Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı,
aliyeocal@gazi.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5410-6247>

Gönderim tarihi: 17 Mayıs 2024

Kabul tarihi: 10 Temmuz 2024

Abstract

This study is part of the “Short Biography Series and Translation Project of the Figures Who Directed the Turkish State and Intellectual Life”, which was launched in 2020 under the auspices of the Atatürk Cultural Center Presidency to introduce Turkish elders to young people between the ages of 16-20. Prof. Dr. It was based on Cahit Arf’s short life story and its French translation. The research is an interdisciplinary study that combines the subjects of education policies of the early republican period, intellectuals sent abroad, and the function of foreign language schools with the subject areas of translation, language, and cultural studies. In the study, the Turkish source work titled *A Life Dedicated to Mathematics* (2022), written by Yıldray Ozan, the French translation of *Une vie dédiée aux mathématiques* (2022) by Yasemin Tanbi were analyzed. In the source work, the cultural elements that best reflect the period are discussed under eight headings with the classification of linguistic, social, religious, economic, geographical, daily life, ethnographic elements and proper names. The translator's decisions in the translation of these elements into French was examined with the are Mine Yazıcı's classification (2007, pp. 31-39) she made in line with the possibilities of Turkish in his work titled *Written Translation Competence* (2007, pp. 31-39). The strategies of Word-to-Word Translation (Borrowing, Concretization, Supermeaning/Connotational Translation, Derivation, Compensation, Inference) and Pragmatic Translation Strategies (Substitution, Paraphrasing, Adaptation, Standardization, Perspective Shifting, Annotated Translation, Alienation/Localization, Narrowing/Expansion) were analyzed in tables with the comparative analysis technique. The findings were evaluated specifically for each cultural element.

Keywords: Cahit Arf, translation studies, translation of cultural elements, translation strategies

GİRİŞ

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı bünyesinde 2020 yılında başlatılan “*Türk Devlet ve Düşünce Hayatına Yön Veren Şahsiyetlerin Kısa Yaşam Öyküleri Serisi ve Çevirisi Projesi*” Türk devlet, düşünce, kültür hayatı ile bilim tarihinde önemli yere sahip Türk Şahsiyetlerinin kısa yaşam öykülerinin Türkçe ve 13 farklı dilde (Almanca, Arapça, Farsça, Çince, Fransızca, İngilizce, Rusça, Boşnakça, Japonca, İspanyolca, Kazakça, Kırgızca ve Özbekçe) yayımlanmasını içeren kapsamlı ve titiz bir çalışmayı temsil etmektedir. Bu proje kapsamında ilk olarak 2021 yılında *Aşkın Dili YUNUS EMRE* isimli eser ve çevirileri tamamlanmıştır. 2022 yılında ise bu eseri Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı ve Ord. Prof. Dr. Cahit Arf kitapları ve çevirileri takip etmiştir. Matematik alanında ismini dünyaya duyurmayı başaran, hayal gücünün, çalışkanlığın ve azmin en güzel örnekleri arasında yer alan Türk bilim insanı Cahit Arf’ın kısa yaşam öyküsü önce Türkçe kaleme alınmış daha sonra esere çevirileri ile uluslararası bir boyut kazandırılmıştır. Akyüz’ün de belirttiği gibi Tanzimat Dönemi’nde Avrupa’yı gören, orada resmî görevlerde ya da öğrenimde bulunan *aydınlar*, ülkeye daha sık gelmeye başlayan *yabancılar*, hatta ülkedeki *azınlık ve yabancı okulları* da dolaylı veya dolaysız biçimde Osmanlı eğitiminin yenileşmesini etkileyen unsurlar olmuşlardır (2016, s.14). Bu aydınlar arasında yer alan, Türk bilim dünyasına ve matematik alanına bilimsel bir miras kazandıran Cahit Arf’ın, diğer milletler tarafından tanınmasını sağlamak,

onu ve eserlerini genç nesillere tanıtmak önemli bir görev ve sorumluluğu beraberinde getirmiştir. Cahit Arf'ın hem Fransa hem de Almanya'da eğitim görmüş bir bilim insanı olması, yabancı diller ve kültürler bağlamında kendisini ve hayatını bu perspektiften incelemeye değer kılmıştır. Eğitiminde Fransız ve Alman ekollerinin rolü yadsınamaz bir öneme sahiptir. Bu yönüyle de yurtdışı eğitiminde Türk kimliğini başarılı bir şekilde temsil etmesi ile dil ve kültür çalışmaları odağında araştırma konumuz olarak belirlenmiştir. Bu aşamada çeviri disiplinine değerlerin sınırları aşması ve tüm dünyada tanınır kılınmasına hizmet eden tarafla başvurulmuştur. Bu doğrultuda Erken Dönem Cumhuriyet tarihine ışık tutan kaynak metinde yer alan kültürel ögeler¹ Newmark (1988) ve Florin (1993) gibi araştırmacıların kültürel ögelerin çevirisi için önerdikleri sınıflandırmalar temel alınarak sekiz kategoride ele alınmış ve seçilen örneklerin hedef metne yansımaları çevirmen yaklaşımları doğrultusunda irdelenmeye çalışılmıştır. Özellikle dilsel, toplumsal (makam-mevki, rütbe, kurum, meslek, parti, dini gruplar) kültürel ögelere ve özel isimlere yönelik başlatılan veri tespitinde eserin aynı zamanda dini, iktisadi, coğrafi, etnografik ögeler ile günlük hayata ilişkin veriler de barındırdığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın kapsamı kültürel ögeler noktasında genişletilmiştir. Cahit Arf'ın eğitim aldığı okul isimleri, ailenin ve yakın akrabaların görev yerleri, kurum isimleri ile özel isimlerin çevirileri odağında başlatılan incelemede örüntülendikleri bağlamda öne çıkan 15 farklı örneklem Mine Yazıcı (2007, s. 31-39)'nın *Yazılı Çeviri Edinci* isimli eserinde çeviri stratejilerini göz önünde bulundurarak Türkçe'nin olanakları doğrultusunda gerçekleştirdiği sınıflandırma ile incelenmiştir. Bu sınıflandırma *Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri Stratejileri* (Ödünçleme, Somutlaştırma, Üstünlümlü/Altınlımlı Çeviri, Türetme, Telafi, Çıkarım) ile *Edimsel Çeviri Stratejileri* (Yer Değiştirme, Açıklama, Uyarılma, Standartlaştırma, Perspektif Kaydırma, Açıklamalı Çeviri, Yabancılaştırma/Yerelleştirme, Daraltma/Genişletme) şeklindedir. Çevirmen kararları tablolar halinde karşılaştırmalı çözümleme tekniği ile analiz edilmiştir.

Araştırmamız Cahit Arf'ın yaşam öyküsünün Türkçeden Fransızcaya yapılan çevirisindeki dilsel ve kültürel unsurları incelemeyi hedeflemektedir. Büyük emek ve bilimsel bir çalışma ile ortaya çıkan bu proje kapsamında Türk kültür ve bilim tarihinde yerini alan şahsiyetler üzerine yapılan çevirilere akademik görünürlük sağlamak ve bu eserleri çeviribilim alanına tanıtmak amaçlarımız arasında yer almaktadır. Ayrıca çeviri sürecinde kaynak dilin erek dile doğru iletilmesi ve kültürel uyumun sağlanması şüphesiz büyük önem taşımaktadır. 16-20 yaş Türk ve dünya gençliğine atfedilen bu eserde çevirmen kararlarını incelemek çeviri sürecinin zorluklarına ve çözüm yollarına ışık tutmak hedeflenmiştir.

Dil ve kültür incelemeleri odağında alan yazında yerli ve yabancı kaynaklar taranmış, bu alanda ve çeviribilim alanında daha önce Cahit Arf ile ilgili yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Onun dışında Cahit Arf üzerine yazılan birçok makale ve köşe yazısına ulaşılmıştır².

¹ Kültürel ögeler sınıflandırması için bakınız: Sinem Sancaktaroğlu Bozkurt, Osman Düzgün, Musa Yaşar Sağlam, "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü Eseri Örneğinde Çeviride Kültürel Yakınlığın Belirleyiciliği Üzerine", *Erdem Dergisi*, S.84, 2023, s. 113-114. <https://doi.org/10.32704/erdem.2023.84.107>

² Bkz. Ceren Topal, "Cahit Arf ve Eğitime Bakış Açısı: Vizyoner Lider Örneği", *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 3.Özel Sayı 2, 2020, s.102-108.

Bkz. Ali Sinan Sertöz, Cahit Arf; Bir Efsanenin Ardından, *Bilim ve Teknik*, TÜBİTAK, S. 364, 1998, s. 98-99.

1910 yılında Selanik'te doğan Arf'ın çocukluğu Osmanlı Devleti'nin son zamanlarına, milli mücadele yıllarına tekabül etmektedir. Arf, imparatorluktan ulus-devlet modeline geçiş yapan Erken Cumhuriyet döneminde yetişmiş kendini cumhuriyete borçlu hisseden bir azimle çalışmalarını yürütmüştür. Türk bilim dünyasının en önemli temsilcilerinden biri kabul edilen Cahit Arf'ın yaşam öyküsü Türk kültürüne hizmet eden bu proje ile uluslararası bir disiplin olan çeviribilim alanına taşınmıştır. Bu çalışma, genelinde yabancı kültüre, özelinde ise Fransız kültürüne aktarımın incelendiği çevirinin, bilim ve kültür aktarımındaki araç görevine hizmet eder niteliktedir. Eser, okuyucusunu tarihsel bir yolculuğa çıkarmanın yanı sıra dönemin tüm siyasi, sosyal ve ekonomik zorluklarını gözler önüne sermektedir. Çeviribilim alanında ilk kez bir çalışmaya konu olan Cahit Arf'ın yaşam öyküsü ve çeviri incelemesi tarih ve eğitim disiplinlerini bir araya getirmesi nedeniyle de disiplinler arası bir özellik taşımaktadır. Yazarın çocukluk ve gençlik yılları Osmanlı Devleti'nin yıkılışı, milli mücadele ve cumhuriyetin kuruluş yıllarını işaret etmektedir. Bu durum, Türk ve Fransız dilleri arasında yapılan karşılaştırmalı çözümlemenin kendi tarihi ve kültürel bağlamında ele alınması gereğini ortaya çıkarmıştır.

1. KAYNAK VE EREK ESER

1.1. Kaynak Eser

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı himayesinde 16-20 yaş aralığındaki gençlere Türk büyüklerini tanıtmak amacıyla 2020 yılında başlatılan "*Türk Devlet ve Düşünce Hayatına Yön Veren Şahsiyetlerin Kısa Yaşam Öyküleri Serisi ve Çevirisi Projesi*" içerisinde yer alan CAHİT ARF *Matematiğe Adanmış Bir Ömür* adlı eser şu an ODTÜ Matematik bölümünde görev yapan Prof. Dr. Yıldray Ozan tarafından kaleme alınmıştır. Türkçe metin editörlüğünü Dr. Hasan Ali Çetin'in yaptığı eser, 76 sayfadan oluşmaktadır. Eserde 1910 yılında Selanik'te doğan Cahit Arf'ın aile büyüklerinin Osmanlı Devleti'nin yayılma döneminde Konya'dan Mora Yarımadası'nın Yenice kasabasına yerleştiği bilgisine yer verilmiştir. Aile, 1821 Yunan ayaklanması ile de oradan İstanbul ve Selanik'e göç eden aileler arasında yer almıştır (Ozan, 2022, s.1). Arf, Posta Telgraf İdaresi memuru olarak görev yapan babası Yusuf Bey ile eşi Lütfiye Hanım'ın ilk çocukları olarak dünyaya gelmiştir. Cahit'in doğum tebriği için gelen komşuların arasında Mustafa Kemal'in annesi Zübeyde Hanım'ın da bulunması kitabın başında okuyucuların dikkatine sunulmuştur. Sokağa çıkması kısıtlanan, annesinin yakın takibinde yer alan Cahit, boş zamanlarında evlerinin bir odasında genellikle amcası ile küçük tamirler ve icatlar üzerine vakit geçirmiştir. Eserde Cahit Arf'ın hayal gücünü geliştiren asıl kişinin amcası Aziz olduğu bilgisine yer verilmiştir. Millî Mücadele yıllarını işaret eden bu dönemde PTT memuru olan babası Yusuf Bey sık sık görev değişikliği yapmak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla Cahit'in ilk ve orta okul zamanı değişik şehirlerde geçmiştir. Babası daha sonra Mustafa Kemal'in önderliğinde başlayan direniş harekâtına katılmıştır (Çetin, 2023, s. 252). Ülkenin ekonomik, siyasi ve sosyal açıdan büyük sıkıntılar içinde olduğu dönemde geçen çocukluğu ve gençliği ona derin bir yurtseverlik bilinci kazandırmış, milli duygularını her zaman yoğun yaşamasına kaynaklık etmiştir. İçindeki merak ve öğrenme arzusunu hiçbir zaman kaybetmeyen Cahit'in potansiyelini İzmir'de 5. Sınıf öğrencisi iken o yıllarda orada matematik öğretmenliği yapan okul müdürünün kardeşi fark

etmiştir. Dilbilgisi dersindeki başarısını mantık kullanabilme kabiliyetine bağlayan öğretmeni ona teoremleri kendi başına kanıtlatarak öğretmiştir (Ozan, 2022, s.7). Ortaokul akabinde amcası Aziz'in tanıdığı bir Fransız ailenin yanına lise eğitimine gönderilmiştir. 1926 yılında Fransız frangındaki düşüş de gidişini kolaylaştırmıştır. Saint Louis Lisesi'ni iki yılda tamamlayıp yurda dönüş yapmak zorunda kalmıştır. Mezuniyeti sonrası Atatürk'ün talimatı ile yurt dışına üniversite eğitime gönderilecek öğrenciler arasında yer alması ile eğitim hayatına yurtdışında devam etme şansını yeniden yakalamıştır. İzmir Sultanisinin açtığı sınavı kazanmıştır ve okul tercihleri yaparken sarfettiği kendi sözleri o yıllarda yurtdışına gönderilen aydınların duygu dünyalarını dile getirmektedir³. Mesleki kariyerini öğretmenlikten yana kullanan Arf'ın tercihinde vatan, millet aşkı belirleyicidir. Anadolu'da köy okullarında öğretmenlik yapma isteği de öğrencilerini hayata farklı bakış açıları ile bakabilen, sorgulayan, araştıran bireyler olarak yetiştirme arzusu temelinde yatmaktadır. İki yıl hazırlık eğitiminin ardından *École Normale Supérieure*'de eğitim almıştır ve bu okulda ünlü matematikçilerden ders alma şansına nail olmuştur. Orada da azmi ve çalışkanlığı ile hocalarının dikkatini daha en başından çekmeyi başarmıştır. 1932 yılında yurda dönen Cahit Arf, 1933 yılında *Atatürk Üniversitesi Reformu* ile yenilenen İstanbul Üniversitesi'nde görev almıştır. 1936'da doktorasını yapmak üzere ünlü matematikçi Helmut Hasse'yi de bünyesinde bulunduran Göttingen Üniversitesi'ne gitmiştir. 1939'da İstanbul Üniversitesi'ne dönüş yapan Arf 1955'te Ordinaryus Profesör unvanını almıştır. 1963'te TÜBİTAK'ın Bilim Kurulu Başkanlığına seçilmiştir. ODTÜ'de on üç yıl ders vermiş 1997 yılının 26 Aralık günü hayata gözlerini yummuştur.

Kendisini en iyi tanımlayan özellik, müthiş bir hayal gücüne sahip olması şeklinde ifade edilmiştir. Çalışmayı çok seven, öğretmenlik ilminin belletme ve ezberleme işi olmadığını dile getiren (Ozan, 2022, s.34) meselelere derinlemesine bakabilen, herhangi bir konuda kendi düşüncelerini ifade edebilen, hür fikirli insanlar yetiştirme gayesi ile her daim içinde öğretmenlik sevdasını yaşayan kendi deyimiyle "Vatan Millet Sakarya" ruhunu hiçbir zaman kaybetmeyen bir değer olarak tarihte yerini almıştır.

Erken Cumhuriyet Dönemi açısından ele alındığında milli duyguların en yoğun yaşandığı dönemde geçen çocukluğu, vatanına ve milletine karşı kendini borçlu hissetme duygusu onu bu topraklardan hiçbir zaman kalıcı olarak ayırmamış kendisini her daim idealist bir eğitimci kılmıştır. Kendi ifade ediş şekliyle Kurtuluş Savaşı'ndan almış olduğu güç ile öz benliğinde hissettiği yenilmezlik duygusu ona tüm zorlukların üstesinden gelinebileceğini, çözülemeyeceğine inanılan tüm problemlerin bu inanç ile çözülebileceğini düşündürmüştür. Bu dünya görüşü ve azmi onu matematik alanında efsane⁴ bir isme dönüştürmüştür.

Arf'ın matematikteki önemli başarıları "Hasse-Arf Teoremi, Arf Değişmezleri, Arf Halkaları ve Arf Kapanışları" Arf'ın teorik matematiğe yaptığı ve matematik dünyasında kabul gören katkıları olmuştur (Çetin, 2023, s. 253). Türkiye Cumhuriyeti Devleti de minnet ve teşekkür anlamında Cahit Arf'ın portresini on liralık banknotların arka yüzüne yerleştirmiştir.

³ Ozan, *age.*, s.11. 'Türkiye'ye döndüm. Maarif Vekaleti'nin açtığı Avrupa imtihanlarına İzmir Sultanisi beni namzet gösterdi... Hem Ecole Polytechnique'i hem Ecole Normale Supérieure'ü kazandım. Polytechnique'i bitirirsem mühendis olacağım ve para kazanacağım, öteki tarafa girersem öğretmen olacağım ve para kazanamayacağım. Memleketin öğretmene ihtiyacı var diye düşündüm, o zamanın havası öyleydi. Ecole Normale'e girdim...'

⁴ Sertöz, Ali Sinan. (1998). "Cahit Arf; Bir Efsanenin Ardından", *Bilim ve Teknik*, TÜBİTAK, 364: s. 98-99.

1.2. Erek Eser

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı tarafından *Türk Devlet ve Düşünce Hayatına Yön Veren Şahsiyetlerin Kısa Yaşam Öyküleri Serisi ve Çevirisi* isimli proje kapsamında gerçekleştirilen *CAHİT ARF Matematiğe Adanmış Bir Ömür* adlı eserin Fransızca çevirisi Yasemin Tanbi tarafından yapılmıştır. Çizgi roman çevirisi, çocuk edebiyatı çevirisi, çeviri eğitimi üzerine çalışmaları olan Tanbi'nin Fransızca-İngilizce çocuk edebiyatı ve teknik konularda birçok çevirisi vardır⁵. Çeviri eser 2022 yılında Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı tarafından yayımlanmıştır. Araştırmamız bu eser üzerine gerçekleşmiştir. Proje çeviri koordinatörlüğünü Mütercim Safiye Sandalcı'nın yaptığı eser 84 sayfadan oluşmaktadır. Çeviri eser ile kaynak eser ön söz ve kaynakça kısımları hariç 14 bölümden oluşmaktadır.

2. YÖNTEM

Ülkemizde çeviribilim ve kültürel dil çalışmaları üzerine yapılan araştırmalar her geçen gün artmaktadır. Dil ve kültür ilişkisi çerçevesinde çeviribilim uygulamalı alanına hizmet eden bu çalışma ile dilin kültürel bağlamdaki rolüne, bir dilde ifade edilen kavramların kültürel içeriğinin çevirisinin önemine, dilin kültürel unsurları üzerinden anlam bütünlüğünü koruma hususuna dikkat çekilmesi hedeflenmiştir. İki farklı kültür, iki farklı medeniyet bağlamında ele alındığında çeviride karşılaşılması muhtemel sorunların tanımı ve farkındalığı çevirmenleri karar verme noktasında bilinçli kılmaktadır. Schleiermacher'ın "Bir dildeki hiçbir sözcüğün başka bir dilde tam karşılığı yoktur" düşüncesi çeviri eyleminin zorluğunu gözler önüne sermektedir (aktaran Turan 2021, s. 103). Ancak çevirmenlerin kaynak/erek dil ve kültürüne hakimiyetleri kadar çeviri yöntem ve stratejilerine olan hakimiyetleri de zorlukları aşma noktasında belirleyici rol oynamaktadır. Diller arası çeviride kaynak metnin mesajını aktarabilmek için çevirmen, mesajı hedef dilinin kodlarıyla, eş anlamlılarıyla karşılamaktadır. Ancak, iki dilin kodları arasında her zaman tam bir eşdeğerlikten söz etmek mümkün olmayabilir (Yalçın, 2015, s. 75). Özellikle kültürel öğeler ele alındığında "hedef kültürde var olmama" ya da "hedef metin okuyucusunun kültürel dizgesinde farklı" (Aksoy, 2002, s. 56) biçimde yer alma durumları söz konusu olabilmektedir. Aksoy (2002, s. 83) 'un sınıflandırmasıyla bu güçlüklerin temelinde beş temel etmen bulunmaktadır:

- 1- Sanatsal dil kullanımı
- 2- Dilbilgisi
- 3- Kültüre özgü sözcükler ve kavramlar
- 4- Zamansal farklılıklar
- 5- Yazınsal tür ve teknikler

Bu sınıflandırmanın özellikle kültüre özgü sözcükler, kavramlar ve zamansal farklılıklar boyutlarında ele alındığı ve bu zorlukları bünyesinde barındırdığı düşünülen biyografi çevirisi⁶

⁵<https://www.yapikrediyayinlari.com.tr/yazarlar/yasemintanbi#:~:text=Yasemin%20Tanbi%20Hacettepe%20%C3%9Cniv ersitesi%20Edebiyat,M%C3%BCtercim%2DTerc%C3%BCmanl%C4%B1k%20B%C3%B6l%C3%BCm%C3%BCnde%20%C3%A7a%C4%B1%C5%9Fmaya%20ba%C5%9Flad%C4%B1>. (Erişim Tarihi: 23.06.2024)

⁶ Biyografi çevirisi üzerine yapılan araştırmalarımız neticesinde konunun geliştirilmeye açık bir alan olduğu tespit edilmiştir. Alana özel birkaç araştırma örneği için bkz. Esmenur Öztürk, Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası'nda Ali

çalışma örneğini teşkil etmektedir. Bu çalışmada Cahit Arf'ın yaşam öyküsü ve Fransızca çevirisindeki kültürel öğeleri çeviri stratejileri doğrultusunda incelemek amaçlanmıştır. Çeviribilimin uygulamalı alanına hizmet eden bu çalışmanın bütüncesini 2022 yılında Yıldırım Ozan tarafından kaleme alınan Türkçe kaynak metin ile 2022 yılında Yasemin Tanbi tarafından Fransızcaya çevrilen erek metin oluşturmaktadır. Sözkonusu çalışma Erken Cumhuriyet Döneminin yetiştirdiği en büyük isimlerden biri olan Cahit Arf'ın hayatını çeviribilim ve kültürel unsurlar üzerine genel; öğrencilik yılları, okuduğu okullar, aldığı eğitimler gibi toplumsal unsurlara ve dönemini en iyi temsil eden günlük hayata, iktisadi, coğrafi unsurlara dair önemli kesitler ve bu kesitlerin Fransızca aktarımları üzerine ise özel bir incelemeyi kapsamaktadır.

Cahit Arf'ın hayat öyküsünün Türkçeden Fransızcaya çevirisinde, kültürel öğelerin sınıflandırmasında Newmark (1988) ile Florin (1993) gibi araştırmacıların kültürel öğelerin çevirisi için önerdikleri sınıflandırmalar ışığında sekiz başlık oluşturulmuştur. Bunlar dilsel, toplumsal, dini, iktisadi, coğrafi, günlük hayata ilişkin, özel isimler ve etnografik öğeler şeklinde gruplandırılmış, bulgular bölümünde tablolar halinde karşılaştırmalı çözümleme tekniği ile analiz edilmiştir. Van den Broeck' a göre bu tekniğin ilk aşamasında kaynak ve çeviri metinler karşılaştırılır, bu inceleme sessel, sözcüksel, söz dizimsel düzeyleri ve dil değişkelerini, söz sanatlarını, anlatısal ve şiirsel yapıları ve metinsel imleri (noktalama işaretleri, paragraf düzenlemesi gibi) kurgusal özellikleri ve benzeri öğeleri kapsar. İkinci aşamada kaynak metinde bulunan özellikler çeviri metinde aranır ve bu bağlamda karşılaştırmalı dilbilim ve biçimbilim yöntemleri ve bilgileri kullanılır. Üçüncü aşamada yeterli çeviriyi oluşturacak koşullar iki dilin ve kültürün olanakları çerçevesinde değerlendirilir ve olası sapmalar ve kaymalar saptanır (Aksoy, 2001, s.5).

Çevirmen kararları ise Mine Yazıcı'nın *Yazılı Çeviri Edinci* isimli eserinde belirttiği çeviri stratejileri bağlamında incelenmiştir. Yazıcı (2007, s.31-39) çeviri stratejilerinin kimi durumlarda diller arasındaki benzerlikler nedeniyle örtüşebildiğini ancak Alman, Kanada ve Amerikan okullarının çeviri stratejileri konusunda farklı terimler ürettiğini dile getirmiş, bu karmaşanın her dilin kendi olanaklarına göre çözümlenebileceğini öne sürmüştür. Bu doğrultuda kendisi tarafından şöyle bir tasnif yapılmıştır:

- a) Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri Stratejileri (Ödünçleme, Somutlaştırma, Üstünlümlü/Altınlımlı Çeviri, Türetme, Telafi, Çıkarım)
- b) Tümce ve Metin Düzeyinde Anlamsal ve Edimsel Çeviri Stratejileri
- c) Edimsel Çeviri Stratejileri (Yer Değiştirme, Açıklama, Uyarılma, Standartlaştırma, Perspektif Kaydırma, Açıklamalı Çeviri, Yabancılaştırma/Yerelleştirme, Daraltma/Genişletme)

Bu araştırmada *Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri Stratejileri* kategorisi (Ödünçleme, Somutlaştırma, Üstünlümlü/Altınlımlı Çeviri, Türetme, Telafi, Çıkarım) ile *Edimsel Çeviri Stratejileri* (Yer Değiştirme, Açıklama, Uyarılma, Standartlaştırma, Perspektif Kaydırma, Açıklamalı Çeviri, Yabancılaştırma/Yerelleştirme, Daraltma/Genişletme) kategorisi çalışılmıştır. Dilin doğru aktarımının yanı sıra kültürel uyum ve duyarlılık konusunda çevirmenin birtakım zorluklarla baş

edebilmesi gereğinden hareketle çalışmamızda çevirmen kararları örüntülendikleri 15 örneklem kapsamında ele alınmış, bulgular bölümünde tablolar eşliğinde analiz edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Dilsel Ögeler

İncelenen eserin biyografi olma özelliği, eseri deyim, atasözü, karşılıklı konuşmalarda kullanılan kalıp sözler gibi yapılarla karşılaşma noktasında kısıtlar niteliktedir. Ancak aşağıda da sunulduğu gibi bazı örnekler sunmak mümkündür:

KM (Kaynak Metin)	Bu genç öğretmen Cahit'e teoremleri kendi başına kanıtlatarak öğretiyordu. Bu sayede Cahit'in <i>kanına 'matematiğin zehri' karışmaya başlamıştı.</i> (s.7)
EM (Erek Metin)	Le jeune professeur lui enseigna les théorèmes en lui demandant de les démontrer. Ainsi, <i>petit à petit, le "venin des mathématiques" commença à s'imprégner en lui.</i> (p.7)

Tablo 1. Dilsel Ögeler Örnek 1

İzmir Sultanisinde beşinci sınıfı okuduğu yılları işaret eden bu örnekte Cahit'in matematik öğretmeni o dönem kitapları okullarda okutulan Nazmi Bey'di (Ozan, age., s.6). Ancak matematik potansiyelini keşfeden dilbilgisi öğretmeniydi. Bu öğretmenin İstanbul'da dışılık eğitimi alabilmek için abisinin müdürlük yaptığı okulda öğretmenlik yaptığı bilgisi paylaşılmıştır (Ozan, age., s. 7). Dilbilgisindeki başarısını, onun mantık kullanabilme kabiliyetine bağlayan öğretmeni Cahit'e geometri anlatmaya başlamıştır. Bu örneklem tam olarak bu durum için ifade edilmiştir. "... *kanına 'matematiğin zehri' karışmaya başlamıştı*" ifadesinde matematiğin zehri erek kültüre *bire bir çeviri stratejisi* ile aktarılmıştır. Kaynak metindeki *kanına* ifadesine erek metinde yer verilmemiştir. *Çıkarma işlemi* yapılmıştır. "... *petit à petit*", (*azar azar*) ifadesi ile de erek metne *ekleme* yapılmıştır. Çevirmenin edimsel çeviri stratejileri doğrultusunda karar verdiği söylenebilir.

3.2. Özel İsimler

Özel isimlerin çevirisi çeviribilimde ele alınan konular arasında yer almaktadır. Verme's'e göre özel isimlerin çevirisi genellikle bir dilden diğerine basit ve otomatik bir aktarım süreci değildir ve yaygın görüşün aksine özel isimlerin çevirisi oldukça önemlidir (aktaran Baytar ve Dural 2021, s.1002). Newmark (2010, s. 331) ise özel isimler konusunda *çevirmek* eylemini değil *dönüştürmek* eylemini tercih etmektedir. Nord (aktaran Baytar ve Dural 2021, s. 1002) özel isimlerin çevirisinde belirli bir kural olmadığı görüşündedir. Ancak kurgusal olmayan metinlerde geçen özel isimleri aktarırken kaynak metinde geçen ismin eğer hedef kültürde uygun bir karşılığı varsa hedef kültür ve kitle dikkate alınarak aktarılması gerektiğini düşünmektedir.

KM	Başarılı bir yıl geçiren Cahit yaz tatili için <i>Madam Bosshard'ın</i> ailesinin yaşadığı Paris-Strassburg yolunun üzerindeki <i>Challon</i> kenti yakınlarındaki <i>Sermez</i> köyüne gider. (s. 10)
-----------	--

EM	Après avoir passé une bonne année, Cahit alla, pendant les vacances d'été, à <i>Sermaize</i> , un petit village situé près de <i>Châlon</i> entre Paris et Strasbourg, où vivait la famille de <i>Madame Bosshard</i> . (p. 10)
----	---

Tablo 2. Özel İsimler Örnek 1

Kişi unvan isimleri ile yer isimleri kapsamında değerlendirilen bu örnekte aslında erek dil ve kültüründe yer alan bir unvan kaynak metinde yer aldıktan sonra ait olduğu dil ve topluma tekrar ifade edilmek üzere kaleme alınmıştır. *Madam* Fransız kültüründe yer alan bir saygınlık ifadesidir. Ait olduğu kültüre tekrar aslı gibi aktarılmıştır. *Châlon* ve *Sermaize* şehirlerinin isimleri aslında erek metne ait yapılarıdır. Yer ifadeleri *Challon* ve *Sermez* şeklinde telaffuz edildiği şekliyle kaynak metin yazarı tarafından *ödüncleme stratejisi* ile kullanılmış ve daha sonra bu sözcükler asıl dillerine aktarılmıştır. Bu çeviri kararında sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejileri ön planda yer almıştır.

KM	"Ben Fransa'ya ilk gittiğim zaman soyadı sorulurdu, onların akli ermiyor böyle soyadsız kimselere. Ben de "Arifi" demiştim, pasaportumda öyle yazıyordu, zaten Mehmet amca ve Aziz de bunun yakın bir şeklini kullanıyorlardı galiba. Fransa'da hiç kimse beni Cahit diye çağırmadı, hep <i>Arifi</i> dediler; hatta sondaki i harfini kısa okudukları için, bazıları İtalyan sanıyordu beni... Bu nedenle, babam 'Arf olsun mu?' deyince, ben de 'Olsun!' dedim. İsteyen istediğini alabiliyordu o sırada, yani istersen ' <i>Tavşan</i> ' da diyebilirdin. Tanıdığım bir müteahhit var mesela, soyadı <i>Fakabasmaz!</i> ' (s.18)
EM	«La premiere fois où je suis allé en France, on m'a demandé mon nom de famille. Les Français ne pouvaient comprendre l'absence de nom de famille. J'avais répondu «Arifi» car c'était ce nom qui était inscrit sur mon passeport. Et puis, je crois que mes oncles Mehmet et Aziz utilisaient un nom similaire. En France, on ne m'a jamais appelé Cahit, on m'appelait toujours même que certains croyaient que j'étais italien à cause du «i» à la fin, qu'ils n'arrivaient <i>Arifi</i> , pas à prononcer correctement. Alors, quand mon père m'a proposé le nom «Arf» j'ai tout de suite dit oui. À cette époque-là, tout le monde pouvait prendre le nom qu'il souhaitait. Si tu voulais, tu pouvais avoir comme nom « <i>Tavşan</i> » (<i>lapin</i>). Je connais par exemple un entrepreneur dont le nom est « <i>Fakabasmaz</i> » (<i>Pas dupe!</i>)» (p. 19)

Tablo 3. Özel İsimler Örnek 2

Cumhuriyetin ilanıyla hız kazanan yeniliklerden biri de toplumsal alanda gerçekleştirilen yeniliklerdir. Bu dönemde hayata geçirilen tarih ve dil konusundaki çalışmalar aynı zamanda toplumsal kimliğin ortaya çıkarılması konusundaki çalışmaların da özünü teşkil eder. Toplumu oluşturan kişinin her şeyden önce vatandaşlık bilincine erişmesi, bu bilince erişmek için ise kendini, ailesini, geçmişini tanıması ve bilmesi gerekmektedir (Atabay, 2012, s. 232). Bu konuda Cumhuriyeti kuran irade tarafından batılılaşma macerasının önemli bir parçası olarak görülen, üzerinde titizlikle durulan toplumsal alanda yapılan inkılapların en önemlilerinden biri olan "*Soyadı Kanunu*" nun işleyişine dair bilgilerin yer aldığı bu örnekte Cahit Arf'ın soy ismini nasıl aldığı kendi cümleleri ile ifade edilmektedir. Bu dönemde hangi isimlerin soyadı olarak alınabileceği önemli bir mesele hâlini almıştır. Kanuna göre eski lakap, unvan ve sülale adları soyadı olarak alınamayacağından başta

büyük bir kararsızlık hatta karmaşa yaşanmıştır (Pehlivan, 2021, s.184). Döneme ışık tutan bu örnekte *Arifi* soy isminin Cahit'in babasının teklifi ile *Arf* şeklinde nihai şekle kavuştuğu bilgisi aktarılmıştır. Halk biliminin de önemli çalışma alanlarından birini teşkil eden ad bilimi (onomastik) ve kişi ad bilimi (antroponimi) (Pehlivan, agm., s.186) alanına da hizmet eden bu örnekte çevirmen soy isimlerini *yabancılaştırma stratejisi* ile erek dile olduğu gibi aktarmış birebir çeviri stratejisi ile erek okuru bilgilendirmek amacıyla metin içi açıklama ile parantez içerisinde ifadelerin Fransızca karşılıklarına yer vermiştir. Bu örnekte edimsel çeviri stratejilerine (yabancılaştırma ve açıklama) başvurulmuştur.

3.3. Toplumsal Ögeler

Bu bölümde makam-mevki, rütbe, kurum, meslek, parti, dini gruplar ile ilgili kültürel öğelere yer verilmiştir. Eser bu özellikler açısından zengin bir eserdir. Osmanlı Devlet sisteminden Cumhuriyete geçişin en güzel örneklerini sunan özellikle okul isimleri, devlet daireleri bu bölümde örneklem açısından zengin bir içerik oluşturmaktadır. Örüntülendikleri bağlamı en iyi temsil eden örnekler aşağıda yer almaktadır:

KM	Cahit (Arf) 11 Ekim 1910 tarihinde Selanik'te dünyaya geldi. <i>Selanik Posta Telgraf İdaresi</i> memurlarından Yusuf Bey ile eşi Lütfiye Hanım'ın ilk çocuklarıydı.
EM	Cahit Arf naquit le 11 octobre 1910 à Salonique. Il était le premier enfant de Yusuf Bey, fonctionnaire à l'Administration de postes et du télégraphe de Salonique et de Lütfiye Hanım. (p.1)

Tablo 4. Toplumsal Ögeler Örnek 1

Osmanlı Posta Teşkilatı içerisinde muntazam postahâne statüsüne sahip olan Selânîk (Çakılcı, 2023, s.31) Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de ulaşım ve haberleşmede kullandığı üç ana güzergâhın sol kolu üzerinde yer almaktaydı (Miroğlu, 1997, s.242). Millî Mücadele yıllarında Atatürk ve arkadaşları arasında yer alan Yusuf Bey'in (Cahit Arf'ın babası) bu sebepten sık sık tayini çıkmaktadır. Bu durum onun, ailesinin yer değişikliğine, çocuklarının ise farklı şehirlerde farklı okullarda eğitim görmesine sebep olmuştur. *Selanik Posta Telgraf İdaresi* kaynak dilden erek dile *birebir çeviri stratejisi* kullanılarak aktarılmıştır. Bu çeviri kararında sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejileri ön planda yer almıştır.

KM	Bir süre sonra Yusuf Bey'in tayini <i>bugünkü İstanbul'un Anadolu yakasında bulunan Üsküdar PTT Müdürlüğü'ne</i> çıktı. (s. 1)
EM	Puis Yusuf Bey fut nommé à la direction des PTT d'Üsküdar située sur la rive anatolienne d'Istanbul. (p. 1)

Tablo 5. Toplumsal Ögeler Örnek 2

Tam açılımı "T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü" olan PTT posta, banka ve lojistik sektörlerinde yer alan 167 yıllık köklü bir kuruluşu teşkil etmektedir. 23 Ekim 1840'da kurulan Posta Nezareti Osmanlı Devleti'nin var olduğu sürece görevine devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda düzenli bir posta sistemi II. Mahmut döneminde oluşturulmaya başlanmıştır (Memiş, 2023, s.471). Millî mücadele yıllarında da önemli bir yere sahip olan bu kurum

çalışmamızda sık sık yer almaktadır. Arf'ın babası PTT çalışanıdır. Dolayısıyla çocukluk dönemi ve eğitim hayatı babasının sık tekrarlayan tayinleri ile farklı şehirlerde geçmiştir. Bu ifade Fransızcaya aktarılırken PTT ifadesinin neyi işaret ettiğine dair açıklama stratejisine ya da dipnota başvurulmamıştır. Bu ifade erek dile *ödünçleme stratejisi* kullanılarak aktarılmıştır. Bu durumda merak eden erek okur bu kısaltmanın ne anlama geldiğine dair bilgiye kendi araştırmaları neticesinde ulaşacaktır. Bu örnekte sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejisine (ödünçleme) başvurulmuştur. Kaynak metinde yer alan *bugünkü* ifadesine erek metinde yer verilmemiştir. Çıkarma stratejisi uygulanmıştır.

KM	Hazırlık okulu olarak kabul edilen <i>Alliance Mektebi'nin</i> ardından Cahit 1917 yılında <i>Beşiktaş Sultanisi'nin</i> birinci sınıfına gitmeye başladı. Bu okullar günümüz okulları gibi 5+3+3 (İlk, Orta ve Lise) bir sisteme sahipti. Osmanlı Devleti'ndeki bir başka okul olan Mekteb-i İptidaiye ise yalnızca İlkokul seviyesinde eğitim verirdi.
EM	Après avoir fini l'Alliance Mektebi considérée comme une école préparatoire, Cahit entra en première année du primaire du <i>Sultani de Beşiktaş</i> . Ces écoles étaient constituées d'une école primaire (5 ans), d'un collège (3 ans) et d'un lycée (3 ans). Le Mekteb-i İptidaiye, un autre type d'école de l'Empire ottoman, n'offrait que des cours de primaire.

Tablo 6. Toplumsal Ögeler Örnek 3

Klasik Osmanlı sisteminde eğitim asıl olarak geleneksel vakıf yapıları ve loncalar içinde gerçekleştirilen kurumsal ve kitlesel temeli zayıf bir etkinlik olarak, farklı "milletler" için ayrı ayrı olmak üzere, geleneksel toplumsal konumların yeniden üretilmesi sürecinde işlev görmüştür Tekeli ve İlkin, 1999'dan aktaran Soydan ve Tünel, 2013, s.111). 1860'ta Paris'te kurulan Alliance Israélite Universelle, Yahudi eğitim sisteminin modernleşmesinde önemli işlevleri üstlenerek 1862-1914 arasında Akdeniz havzasında önemli okul ağı oluşturmuştur. Osmanlı'da ilk Alliance Okulu 1867'de Edirne ve Filistin'de açılmıştır. Bu okulların çoğunluğu ilköğretim, bir kısmı ortaöğretim düzeyindedir. Eğitim dili Fransızca olup laik çizgide öğretim yapılmıştır. Öğretim kadroları Paris'te yetiştirilmiştir. 19. yüzyılın sonunda Osmanlı'da kurulan Alliance okullarının sayısı 50' yi geçmiştir. Alliance sanat ya da çırak okulları ile tarım okulları da açmıştır (Tekeli- İlkin, age., s. 109-110). Cahit Arf da İstanbul'da gittiği bu okulun ardından Beşiktaş Sultanisine devam etmiştir. Çevirmen *Alliance Mektebini l'Alliance Mektebi* şeklinde erek dile *yabancılaştırma stratejisi* kullanarak aktarmış, herhangi bir açıklamaya ihtiyaç duymamıştır. Aynı durum *Beşiktaş Sultanisi* ile *le Sultani de Beşiktaş* (yabancılaştırma stratejisi) için de geçerlidir. Burada eserin yazarı *Sultani* terimi için dipnot düşmüştür (*Sultani: II. Meşrutiyet'ten (1908) sonra kurulan lise seviyesindeki okullara verilen ad*) ve *açıklamalı çeviri stratejisine* başvurulmuştur. Çevirmen de kaynak esere sadık kalarak aynı dipnota erek eserde yer vermiştir (*Sultani: nom donné aux lycées fondées après la constitution de 1908, II. Meşrutiyet*). Bu örnekleme yer alan bir diğer okul türü ise Mekteb-i İptidaiye olmuştur. Osmanlı Devleti'nde *Sıbyan Mektebi* olarak adlandırılan bu okulların 1869 yılında çıkarılan Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile "İptidai Mektep" diye anılmaya başladığı, bu nizamnâmeğe göre öğrenim süresinin 4 yıl olduğu, Din, Ahlâk, Matematik, Osmanlı Tarihi, Coğrafya gibi derslerin okutulmasının zorunlu hale getirildiği (Sarıkaya, 1977, s.61) şeklinde bilgiler yer almaktadır.

Çevirmen *Mekteb-i İptidaiye* ifadesini *Le Mekteb-i İptidaiye* şeklinde *yabancılaştırma stratejisine* başvurarak aktarmayı tercih etmiştir. Erek dil okuyucusu tarafından alımlanması oldukça zor olan bu ifade erek metne olduğu gibi aktarılmıştır. Bu örneklemede çevirmen edimsel çeviri stratejilerine (yabancılaştırma, açıklamalı çeviri) başvurmuştur.

KM	Yine gemi ve tren yolculuğu yaparak Paris'e varan Cahit eğitime kaldığı yerden devam eder. Okulun ilk iki yılı hazırlık niteliğindeki ' <i>Speciale</i> ' denen bir dönemdi. (s.11)
EM	Ce voyage effectué en bateau et en train fut similaire au précédent et Cahit poursuivit ses études. Les deux premières années étaient considérées comme <i>des classes préparatoires</i> . (p.11)

Tablo 7. Toplumsal Ögeler Örnek 4

Cahit Arf'ın eğitim gördüğü Fransız okulunda hazırlık eğitimi anlamına gelen *Spéciale* isimli dönemin ifade edildiği bu örneklem ile ilgili incelemelerimize geçmeden okul ile bilgi vermek yerinde olacaktır. 1808'de kurulan Paris İlköğretmen Okulu, 1835-1840 arasında Victor Cousin'in müdürlüğünde büyük bir saygınlık kazanmıştır (...). 1845 yılında okula Yüksek Öğretmen Okulu (École Normale Supérieure) adı verilmiştir. Öğretmen okulu öğrencileri ilk yılın sonunda bakalorya, ikinci yılın sonunda lisans alıyorlardı (Ergün, 2016, s.358). Dünya çapında en başarılı öğrencilerin son derece ağır sınavlardan geçerek alındıkları bu okulda Fransa'nın en önemli bilim insanları ve filozofları ders vermektedir. Türkiye'den çok az sayıda üstün yetenekli öğrencinin üniversiteye kabul edildiği *École Normale Supérieure*'de Cahit Arf öğrenim görmüştür⁷. Cahit Arf, 1930 yılında École Normale Supérieure'de üniversite eğitimine başlamış, burada geçirdiği iki yıl boyunca Jacques Hadamard, Henri Léon Lebesgue ve Élie Cartan gibi ünlü hocaların derslerine devam etmiştir (Terzioğlu ve Yılmaz, 2006, s. 30-42). Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllarda en önde gelen problem öğretmeni açığıdır. "Korkunç bir öğretmen buhranı" vardır. 15.000 ilkokul öğretmeni bulunmakta, bu dönemde 49.000 ilkokul öğretmenine daha ihtiyaç olduğu tahmin edilmektedir (Kanad, 1941'den aktaran Çelebi ve Kazancı, 2021, s.199). O zaman Türkiye'deki on üç öğretmen okulundan yılda yaklaşık 500 öğretmen mezun olmakta; bu öğretmenler ancak ölen, emekli olan ve istifa eden öğretmenlerin yerini doldurabilmekte idi (Antel, 1939'dan aktaran Çelebi ve Kazancı agm., s. 199). Günümüz eğitim modeli de 18-21 yaş aralığındaki öğrencilerin 1-3 yıl hazırlık eğitimi niteliğinde eğitimlere, sınavlara tabi tutulduğu süreci ifade eden bu örneklemede çevirmen *Spéciale* (Classe de Mathématiques Spéciales⁸)(Özel Matematik Sınıfı) dönemini işaret eden ifadeyi *üst anlamlı çeviri stratejisinden* faydalanarak *classes préparatoires* (hazırlık sınıfı) şeklinde aktarmıştır. Kaynak metinde yer alan *Yine* ifadesine erek metinde yer verilmemiştir. Bu örneklemede sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejisine (üst anlamlı çeviri) başvurulmuştur.

⁷ https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%89cole_normale_sup%C3%A9rieure (Erişim Tarihi: 01.02.2024)

⁸ <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/sp%C3%A9cial/74073#:~:text=%EE%A0%AC%20sp%C3%A9cial%2C%20sp%C3%A9ciale%2C%20sp%C3%A9ciaux&text=2.,ordinaire%20%3A%20Une%20mentalit%C3%A9%20sp%C3%A9cial> e (Erişim Tarihi: 01.02.2024)

KM	<i>Darülfünun</i> 'un kapatılmasına ve onun yerine yeni ve çağdaş bir üniversitenin kurulmasına karar verilmişti. (s.16)
EM	Il avait été décidé de fermer <i>le Darülfünun</i> (littéralement "maison des sciences") et de fonder une nouvelle université moderne à sa place. (p.17)

Tablo 8. Toplumsal Ögeler Örnek 5

Darülfünun okul çevirisi ile ilgili tespitlerimize geçmeden darülfünun kuruluş tarihine bakmakta fayda görülmüştür. 1 Eylül 1900'da II. Abdülhamid tarafından açılan *Darülfünun-ı Şahane* Osmanlı Türkiye'sinde üniversite sürecine süreklilik kazandırmıştır (Arslan, 2011, s.43). Sultan Abdülmecid'in saltanatı döneminde (1839-1861), eğitim sistemini düzenleme çalışmaları çerçevesinde, bilgili ve kaliteli devlet memuru yetiştirmek hedefiyle 1846 yılında, *Darülfünun (Fenler evi)* adı altında bir "yüksek öğretim kurumu" açılmasına karar verilmiştir (Günergün ve Kadioğlu, 2006, s.135). 1874 yılında Galatasaray Sultanisi bugün Galatasaray Lisesi) içinde *Darülfünun-ı Sultani* adıyla yeni bir eğitim kurumu açılmıştır (Günergün- Kadioğlu, agm., s.137). 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, ismi önce *Darülfünun-i Osmanî*, sonra da *İstanbul Darülfünunu* olarak değiştirilen (Günergün- Kadioğlu, agm., s.137) bu kurum günümüz üniversitelerini işaret etmektedir. Bu kurumların kapatılışının dile getirildiği bu örnekte Darülfünun ismi Fransızcaya yabancılaştırma stratejisi kullanılarak başına *le* takısı eklenerek aynen aktarılmıştır. Parantez içerisinde açıklama strateji ile de desteklenen (*bilim evi /bilim yuvası*) bu ifade ile Fransız okurun kavrayışına hizmet eder bir çeviri tercihinde bulunulmuştur. Çevirmen kararlarında edimsel çeviri stratejileri (yabancılaştırma, açıklamalı çeviri) etkili olmuştur.

KM	1933 yılında yaşanan <i>Wagon Lit</i> olayına da karışacaktı Cahit. Demiryollarında yataklı vagon işletmeciliği yapan Fransız Wagon Lit isimli şirketin bir yöneticisi Türkçe konuşuyor diye bir çalışana para ve uzaklaştırma cezası verir. Olayın duyulmasının ardından, Galatasaray Lisesi öğrencilerinin de aralarında bulunduğu bir grup şirketin ofisini işgal eder. (s.15)
EM	En 1933, Cahit fut concerné par <i>l'affaire Wagons-Lits</i> . Un directeur de la société française Wagons-Lits prestataire de la gestion des wagons condamna à une amende et à un licenciement provisoire un employé pour la simple raison qu'il avait parlé en turc. Lorsque l'affaire se fit entendre, un groupe comprenant aussi des élèves du Lycée Galatasaray fit irruption dans les bureaux de la société. (p.16)

Tablo 9. Toplumsal Ögeler Örnek 6

Wagon Lit olayı olarak tarihe geçen bu olayın küçük bir açıklamasına yer vermek gerekecektir. 23 Şubat 1933 günü Uluslararası Yataklı Vagonlar Şirketi Vagon Li (Wagon-Lit)'nin Beyoğlu Şubesi'nin Müdürü ve İtalyan ordusunda görev yapmış eski bir subay olan⁹ Dr. Gaetan Jannoui'nin, şubede görevli Naci Bey'i Türkçe konuştuğu için görevinden uzaklaştırması, Türk basınının ve üniversite gençliğinin sert tepkisi ile karşılandı (Halıcı, 2010, s. 64). Olayı büyük bir ihtimalle basından, "*Wagon Li Şirketinde Çirkin Bir Hadise*", "*Türkçeyi İstemeyenin Türkiye'de Yeri Yoktur*", "*İki gün evvel WagonLi şirketinin Beyoğlu acantılığında millî haysiyetimize bihakkın tecavüz telâkki edilebilecek teessüfe şayan bir hâdise olmuştur*" (Cumhuriyet 24 Şubat 1933) şeklindeki başlık ve yorumları duyan

⁹ "Talebe Wagon Lit Önünde" Milliyet, 26 Şubat 1933, s. 6.

Darülfünun öğrencileri, kendi aralarında bir toplantı yapmak üzere hemen harekete geçmiştir (Uzun, 2009, s.57-81). Bu olayın (Wagon Lit) erek dile aktarımının incelendiği bu örnekte çevirmen erek dilde yer alan ve Türkçeye de olduğu gibi geçen bu ismi ait olduğu kültüre -s çoğul eklerini ekleyerek aynen aktarmıştır. Türkçeye ödünçleme stratejisi ile geçen ifadenin aslı Fransızcadır. Bu örnekte sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejisine (ödünçleme) başvurulmuştur.

KM	Arf 147'ler meselesinden tepkili olduğu için karar vermeden önce arkadaşlarına danışmak ve düşünmek ister. Kimi Milli Birlik Komitesi üyelerinin de bu olaydan üzüntü duyduklarını ve bir çaresine bakmak için uğraşyoruz sözleri üzerine teklifi kabul eder. ...Böylece kısa adı TÜBİTAK olan Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu kurulur. (s. 36)
EM	Marqué par l'affaire des 147, Cahit voulut demander conseil à ses amis et réfléchir à l'offre. Lorsque certains membres du Comité de l'Union nationale lui dirent qu'ils regrettaient eux aussi cette affaire et qu'ils essayaient de trouver une solution, Cahit accepta cette offre. Ainsi, le Conseil de la recherche scientifique et technologique de Turquie, TÜBİTAK, fut fondé. (p. 38)

Tablo 10. Toplumsal Ögeler Örnek 7

Ekim 1960'ta değişik üniversitelerden değişik akademik unvanlara sahip 147 hocanın gerekçe gösterilmeksizin görevlerine son verilmesi (Işıklı, 2014, s.199) olayını işaret eden *147'ler olayı* çevirmen tarafından *ödünçleme stratejisi* kullanılarak erek dil ve okuruna aynen kaynak dilde olduğu şekliyle aktarılmıştır. Çevirmen erek okura konu ile ilgili metin içi ya da metin dışı açıklamada bulunmayı tercih etmemiştir. Bu örnekte çevirmen kararlarında sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejisi (ödünçleme) etkili olmuştur.

3.4. Günlük Hayata İlişkin Ögeler

KM	Yanan evlerine kıyasla daha küçük olsa da daha <i>modern</i> bir evdi: <i>Üç katlı bu ev tamamen elektrikle aydınlatılıyordu ve salonda büyük bir yemek masası vardı. Artık yerde yemek zorunda değillerdi.</i> (s. 3-4)
EM	Cette maison était plus petite comparée à celle incendiée mais elle était plus <i>moderne</i> . C'était une maison de trois étages avec électricité et il y avait une grande table à manger dans le salon. Il n'étaient plus obligés de manger à même le sol autour d'un grand plateau. (s. 3-4)

Tablo 11. Günlük Hayata İlişkin Ögeler Örnek 1

Cahit Arf'ın çocukluk ve öğrencilik yıllarına tekabül eden bu örnekte o dönemin ev mimarisi gözler önüne serilmiştir. Yazarın *yerde yemek yemek* ile ifade ettiği durum çevirmen tarafından kaynak metne *autour d'un grand plateau* (yer sofrası etrafında) ifadesi eklenmiştir. Böylece erek okura açıklamada bulunulmuştur (yer ile kastedilen yerde bir sofranın etrafında olmak şeklinde karşılanmıştır). Ekleme stratejisine başvurulmuştur. *Modern* ifadesi erek metne olduğu şekliyle *ödünçleme stratejisi* ile aktarılmıştır. Bu örnekte sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejileri ile edimsel çeviri stratejileri birarada kullanılmıştır.

3.5. Dinsel Ögeler

KM	Geldikten bir süre sonra üniversite öğrencileri arasında bir söylenti çıkıyor, 'Alman hoca Müslüman olmuş' diye. Halbuki, Hasse'nin <i>Hiristiyanlıkla</i> bile pek ilgisi yok.(...) Meğerse Hasse, (...) mimarisini çok beğendiği <i>Süleymaniye Camii'ni</i> keşfetmiş; hatta <i>camii imamıyla</i> da ahbaplık kurup, burada çalışabilmek için izin almış. İmam (...) kitabını koymasına için bir de <i>rahle</i> vermiş. (...) çalışmak ve düşünmek için <i>caminin</i> çok ideal bir ortam olduğunu, hele <i>ezan sesi</i> filan da gelince çok hoş bir atmosfer olduğunu anlatmış... (s. 28-29)
EM	Quelques temps après son arrivée en Turquie, une rumeur que le professeur allemand était devenu <i>musulman</i> commença à circuler entre les étudiants. Mais, en réalité, Hasse ne s'y intéressait pas, tout comme, il ne s'intéressait pas au <i>christianisme</i> . (...) Hasse avait découvert <i>la mosquée Süleymaniye</i> . (...) Il avait même sympathisé avec <i>l'imam de la mosquée</i> qui l'avait autorisé à venir pour y travailler. (...) Il lui a aussi donné <i>un lutrin</i> pour qu'il puisse y poser son livre. (...) il leur a dit que l'ambiance régnant dans <i>la mosquée</i> était idéale pour travailler et réfléchir et que l'atmosphère y était magique pendant <i>l'appel à la prière</i> . (p. 30)

Tablo 12. Dinsel Ögeler Örnek 1

Cahit Arf'ın Almanya'nın Göttingen Üniversitesi'nde doktora tez danışmanı olan, tezinde bulunan bir sonuç ile Hasse-Arf Teoremini oluşturdukları Alman Hoca, İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'daki ekonomik sıkıntılar sebebiyle Arf'ın daveti üzerine Türkiye'ye gelmiştir. Hasse'nin İstanbul Üniversitesi'ne gelişi ve oradaki bir söylentiye konu alan örnekleme *Süleymaniye Camii, camii imamı, rahle, ezan sesi* gibi dini ögeler, çevirmen tarafından erek dil ve kültürüne sırasıyla *la mosquée Süleymaniye, l'imam de la mosquée (yabancılaştırma) un lutrin, l'appel à la prière* şeklinde çevrilmiştir. TDK Türkçe Sözlük'te *Üzerinde kitap okunan, yazı yazılan, bazıları açılıp kapanabilen alçak, küçük masa* olarak adlandırılan *rahle, lutrin* ifadesi ile karşılanmıştır. *Müslümanlıkta namaz vaktini bildirmek için müezzinin yüksek sesle yaptığı çağrı (Ağ.)* anlamına gelen *ezan* ifadesi ise *açıklama stratejisi* kullanılarak *l'appel à la prière (duaya çağrı)* şeklinde aktarılmıştır. Çevirmen kararlarında edimsel çeviri stratejileri (açıklama) etkili olduğu tespit edilmiştir.

3.6. İktisadi Ögeler

KM	'1926'da <i>Fransız Frankında</i> müthiş bir düşme olmuş. Babam dostlarının tavsiyesi ve yardımı ile bol miktarda frank satın almış. Bu franklarla benim Fransa'da okumam, İstanbul veya İzmir sultanilerinde okumamdan daha ucuza geliyordu. (s. 8-9)
EM	"Le franc français a perdu énormément de sa valeur en 1926. Suite aux conseils et aides de ses amis, mon père a acheté une grande quantité de francs. Grâce à ces francs, il lui revenait à moins cher que j'étudie en France en comparaison avec les sultans d'Istanbul ou d'Izmir. (p. 9)

Tablo 13. İktisadi Ögeler Örnek 1

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında ülke ekonomisine dair veriler sunan bu örnekte 1926 yılındaki döviz düşüşü konu edilmektedir. 1924-1929 arasında, hazinenin elinde para değerinin istikrarını korumada kullanabilecek yeterli altın ve döviz rezervleri yoktu. (...) Türk lirası 1924'ten 1929 başlangıcına kadar milletlerarası kambiyo piyasalarında fazla bir gerileme kaydetmedi. Fransız frangı 9,5 kuruştan 7,7 kuruşa düştü (Kopar, 2016, s.3). Bu düşüş Cahit Arf'a yurt dışında okuma imkânı sağlamıştır. Çevirmen Fransız Frank'ı ifadesini Fransızca aslına uygun bir şekilde aktarmıştır. Erek dilin o dönem para birimi olan frank ifadesi Türkçe ve Fransızca'da da aynı şekilde ifade edilmiştir. *Ödünçleme stratejisi* bağlamında değerlendirilebilir. Sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejileri belirleyici olmuştur.

3.7. Coğrafi Ögeler

KM	<i>Ulus ve Kale semtlerinden ibaret olan o günkü Ankara'da bir hafta kaldıktan sonra yine at arabasına binerek, bu sefer Adana'ya doğru yola koyuldular. Yine zorlu bir yolculuk sonunda Adana'ya vardılar. (s. 5)</i>
EM	<i>Il restèrent une semaine à Ankara qui, à cette époque, était une petite ville constituée de deux quartiers, Ulus et Kale. Puis, ils reprèrent la route en voiture à cheval. Ils atteignirent Adana après un long et difficile trajet. (s. 6)</i>

Tablo 14. Coğrafi Ögeler Örnek 1

Kurtuluş Savaşı'ndan galip çıkan ancak bu uğurda bir sürü fedakarlığı da göğüsleyen Türk Milletinin başkenti Ankara'nın anlatıldığı bu örnekte ulaşım aracı olarak at arabası ve zorlu ulaşım koşulları gözler önüne serilmiştir. Kaynak dil, erek dile aktarılırken sözdizimsel olarak yeniden düzgülenmiş *binerek* zarf fiili yerine yeni bir cümle ile ifade aktarılmıştır. *Değiştirme stratejisi* uygulanmıştır. "... bu sefer Adana'ya doğru yola koyuldular" ifadesi *çıkarma stratejisi* uygulanarak erek metne dahil edilmemiştir. Çevirmen kararlarında edimsel çeviri stratejileri (değiştirme) etkili olmuştur.

3.8. Etnografik Ögeler

KM	<i>Cahit'in milli duyguları burada da kendini gösterecekti. O güne kadar görmüş olduğu bayraklardaki ay-yıldızın farklı konum ve büyüklüklerde olduğunu fark etmiş olan Cahit bundan rahatsızlık duymuştu. (s. 7)</i>
EM	<i>Le sentiment national de Cahit se fit également sentir ici. En effet, le fait que le croissant de lune et l'étoile sur les drapeaux n'aient jamais les mêmes dimensions et qu'ils ne soient jamais placés au même endroit attira l'attention de Cahit. (s. 7)</i>

Tablo 15. Etnografik Ögeler Örnek 1

Türk Bayrağında yer alan ay ve yıldızın farklı ebatlarda yer alması Cahit Arf¹⁰'ı hep düşündürmüş dikkatini çekmiştir. Ay ifadesi Fransızca *le croissant de lune* olarak çevrilmiştir. ...

¹⁰ Konuyu kendisi şöyle diye getirmektedir: "École Normale'e girdikten sonra yeni şeyler arama fikri geliştirdim bende. Daha öncesine dayanan bir problemim vardı. Cetvel ve pergelle yıldız çizmesini bir türlü beceremiyordum. Bu biraz hokkabazlık isteyen bir iş."

fark etmiş olan sıfat fiil grubu ise erek metinde cümlelerin fiili olarak çevrilmiş dilbilgisel düzgülendirme yoluna gidilerek *değiştirme işlemi* uygulanmıştır. ... *bundan rahatsızlık duymuştu* ifadesine ise erek metinde yer verilmemiştir. Çevirmen *çıkarma stratejisine* başvurmuştur. Bu durumda çevirmen tercihlerinde edimsel çeviri stratejileri önemli bir rol oynamıştır.

4. TARTIŞMA

2022 yılında kaleme alınan iki eserin (Türkçe-Fransızca) incelendiği sözkonusu çalışmada çevirmen Yasemin Tanbi'nin çeviri sürecinde başvurduğu çeviri stratejileri incelenmiştir. Sekiz farklı kategoride ele alınan kültürel ögeler çevirisinde çevirmen kararları bulgular bölümünde dile getirilmiştir. Bu bulgular doğrultusunda çevirmenin tüm kategorilerde kaynak metnin dilsel, kültürel ve tarihsel bağlamına sadık kaldığı dile getirilebilir. Özel olarak çeviri tercihleri ele alındığında dilsel ögeler noktasında (ör: matematiğin zehri tercihi bire bir çeviri olmakla birlikte) edimsel çeviri stratejileri doğrultusunda (daraltma/genişletme¹¹) aktarım yaptığı tespit edilmiştir. Bu kararında metnin erek okur tarafından daha iyi anlaşılması gayesi etkili olmuştur. Özel isimler bağlamında sözcüğü sözcüğe çeviri stratejileri (ödüncleme) ile edimsel çeviri stratejileri (yabancılaştırma ve açıklama) tercih edilmiştir. Özel isimlerin kültürü yansıtan unsurlar olması, bu unsurlara herhangi bir müdahalede bulunulmaması ve gerek duyulduğu yerlerde (soy isim Fakabasmaz'da olduğu gibi) Fransızca açıklamalarının eklenmesi erek okurun kavrayışına hizmet eder niteliktedir. Toplumsal ögelerin nasıl aktarıldığına dair yapılan incelemelerde hem sözcüğü sözcüğüne hem de edimsel çeviri stratejilerinin etkili olduğu tespit edilmiştir. Bunu *Alliance Mektebi'nin L'Alliance Mektebi* şeklinde çevrilmesinde, *Le Mekteb-i İptidaiye* örneklerinde görmek mümkündür. *Darülfünun* yapısı aynen kullanılmış parantez içinde açıklama tanım eklenmiştir. Bu örneklerde de çevirmenin erek okuru yazara yaklaştırma isteği gözlenmiştir. *Vagon Lit Olayı* ile *147'ler Meselesi* gibi kaynak dil kültüründe yer eden toplumsal olaylar erek dil ve kültürüne aynen aktarılmıştır. Yabancılaştırma stratejisi ile erek okur kaynak dil ve kültürüne yaklaştırılmıştır. Günlük hayatla ilgili kültürel ögeler kapsamında da edimsel stratejilerin ön planda tutulduğu gözlenmiştir (*autour d'un plateau* örneği). Dinsel unsurlar açısından erek dil ve kültürüne yabancı, kaynak dil ve kültürüne ait yapılar yabancılaştırma stratejisi ile erek okura tanıtılmış kültür aktarımında bu ifadeler kaynak metinde geçtikleri şekli ile yer verilmiştir (*avec l'imam*). Ayrıca *ezan* ifadesi ise *açıklama stratejisi* kullanılarak *l'appel à la prière (duaya çağrı)* şeklinde açıklanmış, erek okurun metni daha iyi kavraması yönünde çeviri tercihinde bulunulmuştur. İktisadi ögelerde ödüncleme stratejisi ile sözcüğü sözcüğüne, coğrafi ögeler ile etnografik ögelerde edimsel çeviri stratejileri (coğrafi ögeler değiştirme, etnografik ögelerde çıkarma) etkili olmuştur. Tüm bu veriler çeviribilimin uygulamalı alan çalışmalarına ve çevirmen adaylarının alacağı çeviri kararlarına örnek teşkil etmekte ve biyografi çevirisi alanına katkı sağlamaktadır.

Neden istediğim de malum; bizim bayrağımız ayyıldız. Çiziyordum fakat hep takribi olarak. Bunu da Fransa'da öğrendim." Bkz. <https://mam.tubitak.gov.tr/tr/content/cahit-arf-hakkinda> (Erişim Tarihi: 15.02.2024)

¹¹ Yazıcı, ekleme ve çıkarma stratejilerini de bu başlık altında ele almıştır (2007, s.39).

5. SONUÇ

Bu çalışmada Türk bilim tarihine adını yazdıran Cahit Arf'ın yaşam öyküsünde yer alan kültürel unsurların Fransızcaya aktarımları incelenmiştir. Çeviribilim, tarih ve eğitim konularını içeren söz konusu çalışmada ilk olarak kültürel öğelerin çevirileri üzerine elde edilen sonuçlara yer vermek gerektir. Bu inceleme kaynak eser üzerinde kültürel öğeler kategorisinde örneklem sunan metinlerin Fransızca çevirileri ile karşılaştırmalı çözümleme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Çevirmen kararları çeviri stratejileri bağlamında *Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri Stratejileri* (Ödünçleme, Somutlaştırma, Üstanlı/Altanlı Çeviri, Türetme, Telafi, Çıkarım) ile *Edimsel Çeviri Stratejileri* (Yer Değiştirme, Açıklama, Uyarlama, Standartlaştırma, Perspektif Kaydırma, Açıklamalı Çeviri, Yabancılaştırma/Yerelleştirme, Daraltma/Genişletme) kategorisi şeklinde iki başlık altında incelenmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde hem sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejilerinin (ödünçleme, üstanlı/ altanlı çeviri,) hem de edimsel çeviri stratejilerinin (değiştirme, açıklama, açıklamalı çeviri, yabancılaştırma) ilgili örneklerde yer aldığı, çevirmenin kaynak eseri tarihsel ve kültürel bağlamı içerisinde değerlendirebilmek adına erek okurda anlaşılması güç yapıları metin dışı açıklama stratejisine başvurarak ekleme ve çıkarma stratejileri ile desteklediği tespit edilmiştir. Çevirmen hem sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejileri ile kaynak metne sözdizimsel, anlamsal boyutlarda sadık kalmayı tercih etmiş, hem de edimsel çeviri stratejileri ile erek dil ve kültürüne yakın çeviri tercihlerinde de bulunmuştur. Bu durum çevirinin bir kültür aktarımı olma özelliğine, yazarın kaynak dil okurunda yaratmak istediği duyguyu, çevirmenin de erek dil okuyucusunda oluşturma isteğine hizmet eder nitelikte gerçekleşmiştir. Sözkonusu çalışma çeviribilim alanına, biyografi çevirisi alt başlığı ile veriler sunmuş, bu alanda çeviri yapan çevirmenlere örnek teşkil eden bir çalışmayı ortaya koymuştur. İlgili çalışma ile biyografi çeviri alanın inceliklerini gözler önüne seren, çevirmenlere ve alana katkı sağlaması dilenen bir çalışma gerçekleşmiştir.

Kültürel unsurların aktarımından yola çıkarak başlatılan bu çalışmada hem Fransız hem Alman ekollerinde eğitim alan, bu iki kültüre de oldukça yakın bir isim olan Cahit Arf'ın yaşam öyküsü eğitim açısından ele alındığında yurt dışında aldığı eğitimlerin onun düşünce yapısına, eğitim ve bilim anlayışına olumlu katkılarının olduğu ortadadır. Bunu öğretmenlik yapmak için sarfettiği cümlelerinden de anlamak mümkündür. Onun çalışkan olmaya verdiği değer ortadadır. Mantık temelli bir bakış anlayışına sahip olduğu, tüm bilimsel çalışmalarının temelini merak duygusu ve anlama çabasının oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Bu yönüyle de gelecek nesillere örnek olmayı başarmıştır. Yerli ve milli teknolojik atılımların, bilim dünyasına yapılması gereken katkıların nicelik ve nitelik bakımından artırılması gerektiği gerçeğinden hareketle günümüz gençlerine Türk kültür ve bilim dünyasında iz bırakmış şahsiyetleri tanıtmaya amacıyla kaleme alınan kaynak eser ve Fransızca çevirisi ile çeviribilim alanına katkı sağlamayı amaçlayan bu çalışma, günümüz eğitim sistemi içerisinde öğrenci ve öğretmen yetiştirme programları dahilinde ve hatta bilim insanı olabilme noktasında okuyan, araştıran herkesin kendisine pay çıkarabileceği bir eser niteliğindedir. Bu bağlamda böylesine önemli bir eseri akademik dünyaya tanıtmak, tarih, eğitim ve çeviribilim alanlarına hizmet eden bir araştırma ortaya koymaya çalışılmıştır.

Cahit Arf'ın yaşam öyküsünün Fransızcaya çevirisi üzerinden edinilen genel perspektif eserin tarihsel ve kültürel bağlamına sadık kalındığını kanıtlar niteliktedir. Bu çalışma bilim insanlarının yaşam öykülerini çeviribilim açısından incelemesi, biyografi çevirilerine farklı bakış açıları geliştirilebilmesi, kültürümüzü en iyi yansıtan isimlerin yabancı dillerde bilim dünyasına tanıtılması gereğini gözler önüne sermesi, dil ve kültür araştırmalarının çeviribilimdeki uygulamalarının genişletilmesine hizmet etmesi açısından önem arz etmektedir. Hayal kurma becerisi, anlama isteği ve matematiğe olan tutkusu ile gelecek nesillere aktarılması gereken Türk dünyasının yetiştirmiş olduğu bu değerli şahsiyetin dünya çapında tanınması ve anlaşılabilmesine mütevazı bir katkı sağlamayı dileriz.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Berrin (2001). Çeviride Çevirmen Seçimleri Işığında Çeviri Eleştirisi. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 18(2).
- Aksoy, Berrin (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Akyüz, Yahya (2016). "Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler", *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(2): s.9-22.
- Arslan, Ali (2011). *Türkiye'de Üniversite ve Siyaset*, İstanbul: Paraf Yayınları.
- Atabay, Mithat (2012). "Soyadı Kanunu ve Bu Konuda Yapılan Tartışmalar". *Tarih Dergisi*, 42, s.231-248.
- Baytar, İlknur ve Dural, Seda (2021). "Çeviride Özel İsimler: Charles Dickens'ın A Christmas Carol Adlı Eseri Örneğinde Özel İsimlerin Aktarımı Üzerine Bir İnceleme", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 23: s.999-1011. DOI: 10.29000/rumelide.949972.
- Bozkurt, S. S., Düzgün, O., & Sağlam, M. Y. (2023). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü Eseri Örneğinde Çeviride Kültürel Yakınlığın Belirleyiciliği Üzerine. *Erdem*, (84), 107-138.
- Çakılcı, Diren (2023). "Osmanlı Taşra Haberleşmesinde Değişim: İşletme, Mekân ve Kullanım Bağlamında Selânik Örneği (1794-1850)", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 58: s.19-40.
- Çelebi, Nurhayat ve Kazancı, Erdi (2021). "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları ve Yabancı Eğitim Uzmanlarının Eğitimdeki Etkileri (1923-1960)". *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(4): s.198-218. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.959346>
- Çetin, Hasan Ali (2023). "Türk Dünyasının Yıldızları Dünyaya Tanıtılıyor." *Erdem Dergisi*, s.249-254.
- Dosay Gökdoğan ve Melek Demir, Remzi (2022). *Bir Cumhuriyet Bilgesi AYDIN SAYILI*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Ergin, Osman (1977). *Türkiye Maarif Tarihi*, Cilt I, II, İstanbul: Eser Matbaası.
- Ergün, Mustafa (2016). "Modern Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Kurulması ve Gelişmesi", *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi [Journal of Theoretical Educational Science]*, 9(3): s.347-378.
- Günergün, Feza ve Kadioğlu, Sevtap (2006). "İstanbul Üniversitesi'nin Yerleşim Tarihçesi Üzerine Notlar", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 8(1): s.135-163.

- Halıcı, Şaduman (2010). "Vagon Li Olayı: Türkçe'ye Yapılan Hakarete Basının ve Gençliğin Tepkisi", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 11: s.63-77.
- Işıkli, Alpaslan (2014). "27 Mayıs'ın Anımsattıkları" *Mülkiye Dergisi*, 34 (267): s.193-209.
- Kopar, Metin (2016). "Atatürk Dönemi Para Politikasına Kısa Bir Bakış (1923-1938)" 3rd International Congress On Social Sciences, China To Ardiatic, s.1-9.
- Korkmaz, İnönü (2016). "Çeviri Stratejilerinin Yazın Çevirisinde Uygulanması: Yaşar Kemal'in Ölmez Otu Eserinin İngilizceye Çevirisinden Örnekler", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C 6(12): s.35-46.
- Memiş, Elif (2023). "Türkiye'de Posta Hizmetlerinin Gelişimi Üzerine Bir İnceleme", *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, s.471-474.
- Miroğlu, İsmet (1997). "Osmanlı Yol Sistemine Dâir", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi* (Prof. Dr. Münir Aktepe'ye Armağan), 15: s.241-252.
- Newmark, P. (2010). Translation and culture. B. Lewandowska- Tomaszcyk & M. Thelen (Ed.), Meaning in translation içinde (ss. 330- 331). Peter Lang.
- Ozan, Yıldırım (2022). *CAHİT ARF Matematiğe Adanmış Bir Ömür*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Öztürk, Esmanur (2021). *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası'nda Ali Emirî Tarafından Kaleme Alınan Yedi Biyografi Makalesinin Çeviri Yazım ve Değerlendirmeleri*,
- Pehlivan, Gürol (2021). "Besim Atalay'ın Türk Büyükleri veya Türk Adları İsimli Eserinin Soyadı Kanunu Uygulamasındaki Rolü", *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 7(1): s.183-202. <https://doi.org/10.30517/cihannuma.970831>.
- Röhrborn, Klaus (2011). "Xuanzang Biyografisi'ndeki Bazı Çeviri Özellikleri Üzerine", *Beşbalıklı Şingko Şeli Tutung Anısına Uluslararası Eski Uyurca Çalıştay Bildirileri*, s.107.
- Sarıkaya, Yaşar (1997). *Medreseler ve modernleşme*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Sertöz, Ali Sinan (1994). "Adını Matematiğe Vermiş Bir Bilimcimiz: Cahit Arf", *Bilim Teknik*, s. 72-80. Erişim Adresi: [efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://sertoiz.bilkent.edu.tr/turk/BT-315-Arf.pdf](http://sertoiz.bilkent.edu.tr/turk/BT-315-Arf.pdf). (Erişim Tarihi: 02.02.2024)
- Sertöz, Ali Sinan (1998). "Cahit Arf; Bir Efsanenin Ardından", *Bilim ve Teknik*, TÜBİTAK, 364: s.98-99.
- Soydan, Tarık ve Tüncel, Mahmut (2013). "Osmanlı'da İlk Yenileşme Döneminde Eğitimin Kurumsal ve Yönetimsel Yapısının Oluşumu ve Gelişimi", *Milli Eğitim Dergisi*, 43(198): s.110-125.
- Tatcı, Mustafa (2021). *Aşkın Dili YUNUS EMRE*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- TDK Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.02.2024).
- Tekeli İlhan (1985). "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Eğitim Sistemindeki Değişmeler", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, 2, İstanbul: İletişim Yayınları, s.456-475.
- Terzioğlu, Tosun ve Akın Yılmaz (2006). *Anlamak Tutkunu Bir Matematikçi Cahit Arf*. İstanbul: TÜBA Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, s. 30-42
- Topal, Ceren, "Cahit Arf ve Eğitime Bakış Açısı: Vizyoner Lider Örneği", *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 3.Özel Sayı 2, 2020, s.102-108.

- Tosun Terzioğlu, Akın Yılmaz, "Anlamak Tutkunu Bir Matematikçi. CAHİT ARF", İstanbul, TÜBA Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2006, s. 30-42
- Turan, Dilek (2021). "Yazınsal Onomastik ve Çocuk Yazını Çevirisinde Kişi Adlarının Çevrilebilirliği Üzerine", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 45: s.101-122. <https://doi.org/10.21497/sefad.943916>.
- Uzun, Hakan (2009). "Cumhuriyet Gençliğinin Misyonu Çerçevesinde 1933 Yılı Vagon-Li ve Razgrad Olayları." *Modern Türklük Araştırma Dergisi*, 6(3): s.57-81.
- Uzun, Hakan (2018). "Türkiye'de Bilim, Sanat ve Yaratıcılığın Teşvik ve Ödüllendirilmesi: 'İnönü Armağanları Kanunu', *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 18(36): s. 239-64.
- Vinay, Jean Paul ve Darbelnet, Jean (1958). *Stylistique comparée du français et de l'anglais: Méthode de traduction*, Paris: Didier.
- Yalçın, Perihan (2015). *Çeviri Stratejileri Kuram ve Uygulama*, Ankara: Grafiker Yayınları. <https://mam.tubitak.gov.tr/tr/content/cahit-arf-hakkinda> (erişim 15.02.2024)

BATI

EDEBİYATINDA AKIMLAR

editör
OKTAY YİVLİ

HATİCE FIRAT
YASEMİN MUMCU
OKTAY YİVLİ
OĞUZHAN KARABURGU
BERNA AKYÜZ SİZGEN
NİLÜFER İLHAN

ÜMMÜHAN TOPÇU
SEFA YÜCE
HANİFİ ASLAN
METİN AKYÜZ
MEHMET SÜMER
YAKUP ÖZTÜRK

Günce Yayınları

Prof. Dr. Önder Göçgün

TİYATRO DENEN HAYAT SAHNESİ

Günce Yayınları

PROF. DR. ÖNDER GÖÇGÜN

Türk Tasavvuf Şiiri

AÇIKLAMALI VE YORUMLU ÖRNEKLERLE

Günce Yayınları

MODERN TÜRK EDEBİYATI

editör
OKTAY YİVLİ

MUHARREM DAYANÇ
OKTAY YİVLİ
MACİT BALIK
MAHMUT BABACAN
SEVİM ŞERMET

YASEMİN MUMCU
BEDİA KOÇAKOĞLU
NİLÜFER İLHAN
MAKSUT YİĞİTBAŞ
SELAMİ ALAN

Günce Yayınları